

วันธรรมทาง

Update Tour & Travels Co., Ltd.

ใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยว เลขที่ 11/06037

1/60 ซอยอนามัยงามเจริญ 12 แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ 10150

Tel. 024054561 , 0898119139 , เบอร์อินเดีย +919958345173

Website: www.wanramtang.com E-Mail: wanramtang@hotmail.com

Line ID: @wanramtang

ทัวร์อินเดีย กับ ครูเงาะ GROUP 2

พุทธคยา ราชคฤห์ นาลันทา

15-18 กุมภาพันธ์ 2567 (4 วัน 3 คืน)

ผู้เดินทางมาบูชากราบไหว้พระพุทธเจ้า ตามพุทธสถานในพุทธภูมิ ล้วนมาด้วยกันด้วยพลังศรัทธาอันเกิดจาก “พุทธวจนะ” ที่ทรง
ชี้นำทาง เหมือนว่าเชื้อเชิญ หรือกวักพระหัตถ์ให้โอกาสทองมาได้รับสิ่งที่ดีๆ แก่ชีวิต โดยนำสังเวชนียสถาน 4 แห่ง มาเป็นสื่อการเข้าถึง
พระรัตนตรัย ตามที่พระอานนท์ทูลถามก่อนเสด็จปรินิพพาน ณ ที่สาละวนททยานในกรุงกุสินาราว่า

"เมื่อกาลก่อน พุทธบริษัทในทิศทั้งหลายต่างพากันมาเพื่อเฝ้าพระตถาคต ย่อมได้เห็น ได้เข้าไปนั่งใกล้ภิกษุผู้ใหญ่ ผู้เจริญใจ
เหล่านั้น ก็แต่ว่าเมื่อกาลล่วงไปแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า จักไม่ได้เห็น ไม่ได้เข้าไปนั่งใกล้ภิกษุผู้ใหญ่ เจริญใจเหล่านั้นอีก"

พระพุทธเจ้าตรัสว่า "ดูก่อนอานนท์ สังเวชนียสถาน 4 แห่ง เป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา ด้วยระลึกว่า

พระตถาคต ประสูติ ในที่นี้ ,

พระตถาคต ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในที่นี้ ,

พระตถาคต ยังธรรมจักรให้เป็นไปแล้ว ในที่นี้ ,

พระตถาคต เสด็จปรินิพพาน ด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ในที่นี้ ..

ดูก่อนอานนท์ ชนเหล่าใด เทียวจาริกไปยังเจดีย์สถานเหล่านั้นแล้วมีจิตเลื่อมใส ชนเหล่านั้นทั้งหมด เบื้องหน้าแต่ตายมลายไป
จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์"

นี่เป็นคำที่พระพุทธองค์ทรงสอน ในมหาปรินิพพานสูตร ให้วิธีแก่เราได้เข้าไปใกล้พระองค์ทั้งกายและใจ เหมือนอย่างเมื่อทรงยัง
ดำรงพระชนม์อยู่ โดยอาศัย “สังเวชนียสถาน” เป็นสื่อนำเข้าถึงสิ่งควรที่จะดู ควรจะเห็น ควรให้เกิดสังเวช แก่ผู้มีศรัทธาทั้งหลาย และ
พึงนมัสการด้วยความเคารพ ต่อที่ ประสูติ ตรัสรู้ ประทานปฐมเทศนา และปรินิพพาน

โปรแกรมการเดินทาง

จุดนัดพบ

สนามบินสุวรรณภูมิ ชั้น 4 ประตู 4 บริเวณที่นั่งหน้าประตู ใกล้ๆ Row H-J
วันพฤหัสบดีที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567 เวลา 07.30 น. (เจ็ดโมงครึ่ง)

DAY 01

วันพฤหัสบดีที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567

กรุงเทพ – พุทธคยา

- 07.30 น. พร้อมกันที่ “สนามบินสุวรรณภูมิ” ชั้น 4 ประตู 4 บริเวณ Row H-J * ทีมงานทัวร์ รอที่จุดนัดหมาย ลงทะเบียนรับเอกสารเดินทาง ทีมงานทัวร์พาไปเช็คอิน ออกบัตรโดยสาร และ โหลดกระเป๋าเดินทาง
- * จำกัดจำนวนกระเป๋าโหลด คนละ 1 ใบ น้ำหนักกระเป๋า ไม่เกิน 20 กิโลกรัม
  - * แจกเดือน ห้ามซื้อของ Duty Free จากสนามบินสุวรรณภูมิ แล้วถือไปอินเดีย โดยเด็ดขาด !!! ไม่อย่างนั้นจะโดน “ภาษีนำเข้า” ที่สนามบินคยา เสียเวลาและแพงมาก
- 11.00 น. ออกเดินทางจาก กรุงเทพ มุ่งหน้าสู่ พุทธคยา
โดยสารการบินไทย เที่ยวบินที่ TG327 ใช้เวลาเดินทาง 3 ชั่วโมง 10 นาที
รับประทานอาหารกลางวัน * มีอาหารให้บริการบนเครื่องบิน
- 12.40 น. เดินทางถึง สนามบินพุทธคยา ผ่าน ตม. รับกระเป๋า * ลากกระเป๋าด้วยตัวเอง ไปขึ้นรถบัส
- 15.00 น. เวลาโดยประมาณ เช็กอินเข้าสู่โรงแรมที่พัก Hotel Sujata
- 16.00 น. พร้อมกันที่หน้าโรงแรมที่พัก นั่งรถสามล้อไฟฟ้า เดินทางไปกันที่ “พระมหาเจดีย์พุทธคยา และ ต้นพระศรีมหาโพธิ์”
สถานที่ตรัสรู้ของตรัสมาสัมโพธิญาณของพระพุทธเจ้า หนึ่งในสิ่งเวชนียสถาน แห่งสำคัญ เป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา ด้วยระลึกว่า พระตถาคต ตรัสรู้ณตรัสมาสัมโพธิญาณ ในที่นี้

- 20.00 น. กลับเข้าสู่โรงแรมที่พัก (Hotel Sujata) รับประทานอาหารค่ำ อิ่มแล้วพักผ่อนตามอัธยาศัย

พุทธคยา - ราชคฤห์ - นาลันทา - พุทธคยา

03.00 น. ตื่นนอน

04.00 น. ล้อหมุน ออกเดินทางไป เมืองราชคฤห์ ใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 ชั่วโมง 30 นาที

* มีจุดแวะเข้าห้องน้ำสะอาด ที่วัดไทย ระหว่างเส้นทาง

06.30 น. เดินทางถึง “กรุงราชคฤห์” เมืองที่เคยยิ่งใหญ่ เป็นเมืองหลวงของแคว้นมคธ ในสมัยพุทธกาล พระพุทธศาสนาได้ประดิษฐาน ตั้งมั่นที่เมืองนี้มาโดยตลอด เพราะการอุปถัมภ์บำรุงของพระราชาผู้ทรงธรรมของเมือง เมืองราชคฤห์จึงเต็มไปด้วยโบราณสถานต่างๆ มากมาย

รับประทานอาหารเช้า ที่ห้องอาหารของโรงแรม ในเมืองราชคฤห์

07.30 น. ไปกันที่ถ้ำ ปิปปลิกูหา และ สัตตบรรณคูหา เดินขึ้นเขาทางเดียวกัน ใช้เวลาเดินขึ้นเขา 45 นาที ถึง 1 ชั่วโมง

ระยะเดินขึ้น ถ้ำปิปปลิกูหา และ ถ้ำสัตตบรรณ ประมาณ 2 กิโลเมตร ทางเดินขึ้นเขา มีขั้นบันไดเดินสะดวก เหนื่อยมากช่วงเริ่มเดิน เดินไปได้สักพัก ก็จะคลายเหนื่อย ค่อยๆ รู้สึกดีขึ้น เดินกันไปช้าๆ เดินได้สบายๆ

แนะนำ สำหรับผู้ใหญ่ที่เดินไม่ค่อยไหว ขาไม่ดี หัวเข่าเจ็บ ฯลฯ ที่นี่จะมีเสลียงไว้ให้บริการ (ลักษณะเป็นดังรูป)

ค่าเสลียง ท่านละ 1,000 บาท หรือ 2,200 รูปี (ไม่รวมทิป)
หากต้องการนั่งเสลียง กรุณาแจ้งล่วงหน้าได้ที่ หัวหน้าทัวร์ ประจำรถบัส

ทั้งสองถ้ำนี้ อยู่ที่เชิงเขาเวภารบรรพต ในกรุงราชคฤห์ เมืองหลวงของแคว้นมคธ “ปิปปลิกูหา” พระมหากัสสปะท่านเคยอาศัยอยู่ในถ้ำนี้ นามเดิมของท่านก่อนออกบวช คือ “ปิปปลิกูหา” ไม่นานก็จะกลายเป็น “สัตตบรรณคูหา” เป็นสถานที่ทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งแรก เป็นจุดกำเนิดพระไตรปิฎกในพระพุทธศาสนา

ปิปผลึกหา

แต่เดิมถ้ำแห่งนี้เป็นที่บำเพ็ญพรตภาวนาของพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ในพระพุทธประวัติที่เล่าว่า ครั้งพุทธกาลเคยเป็นที่พำนักของ **พระมหากัสสปเถระ** ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ยอดเยี่ยมในการถือธุดงค์วัตร 3 ข้อ คือ 1. เก็บเอาผ้าที่เขาทิ้งมาทำจีวร 2. ออกเที่ยววิณฑาตเป็นนิตย์ 3. อยู่ตามป่าตามถ้ำเป็นอาจินต์ นับว่าท่านเป็นพระมหาสาวกที่สำคัญองค์หนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ท่านได้รับยกย่องให้เป็นประธานในการประชุมทำสังคายนาเป็นครั้งแรก ท่านเป็นที่เคารพของบรรดาพุทธสาวกทั้งหลาย

ในบริเวณเขาวงกตบรรพต มีสถานที่ให้ร่มเงา หรือที่เรียกว่า ปิพพตถายา เป็นที่พระพุทธองค์โปรดใช้เป็นที่ประทับ เช่น สัปโสมนชิกคูลา ตินทคูลา อินท สาลคูลา และปิปผลึกหา เป็นต้น โดยเฉพาะที่ **ปิปผลึกหา** พระพุทธองค์เคยตรัสแสดงพระสูตรใหญ่พระสูตรหนึ่ง คือ สักกปัญหสูตร และ เคยเสด็จมาเยี่ยมพระมหากัสสปเถระ ที่ท่านอาพาธหนักอยู่ที่ปิปผลึกหานี้ พระโลกนาถพร้อมด้วยพระสงฆ์เจริญ **โพชฌนคปริตร** ช่วยรักษาอาพาธให้หายได้ ทั้งทรงแสดง คิลิมานันทสูตร ที่ว่าด้วยการสวดมนต์เพื่อบรรเทาโรคแก้ คิลิมานพ ผู้ป่วยให้บรรเทาหลงได้

มีเรื่องเล่าในอรรถกถาพระธรรมบทว่า “พระมหากัสสปะผู้นี้มาอาศัยศาลามุงด้วยหญ้าไกล่ ปิปผลึกหา แห่งนี้ มีสามเณรสององค์ คอยปรนนิบัติเป็นลูกศิษย์ เณรรูปหนึ่งชื่อเกียจ ชื่อร้านมาก มักคอยเสนอหน้าเอาติใส่ตัว เอาความขำโยนให้เพื่อน พระมหากัสสปะจับได้จึงสั่งสอน เณรน้อยผู้นั้นโกรธ เอาไฟเผากระท่อมพระมหากัสสปะ แล้วหลบหนีไป แต่พระมหาเถระท่านก็ยังคงอาศัยอยู่ที่นี้ต่อไป”

ประชุมสังคายนา ณ สัตตบรรณคูลา

สถานที่แห่งนี้ตั้งอยู่ที่ เขาวงกตบรรพต มีทางขึ้นด้าน ตโปทานที่ ต้องเดินผ่านปิปผลึกหา ขึ้นไป ระยะทางประมาณ 2.5 กม. บริเวณ **สัตตบรรณคูลา** ที่ชาวอินเดีย เรียกว่า ถ้ำสัตตบรรณ เป็นถ้ำลึกเข้าไป มีลานกว้างพอที่พระสงฆ์ 500 รูป จะนั่งกันได้ เป็นที่สัปบายะ อาศัยเป็นที่กำบังลมในฤดูร้อนได้เป็นอย่างดี เมื่อครั้งพระพุทธองค์ทรงประกาศศาสนาในกรุงราชคฤห์ ได้ เสด็จมาประทับที่แห่งนี้ก็หลายครั้ง

หลังจากถวายพระเพลิงพระสรีระของพระพุทธเจ้า ผ่านพ้นไปแล้ว พระมหากัสสปะประชุมพระอรหันต์ได้ 499 รูป และเลือกพระอรหันต์เป็นรูปที่ 500 และ เห็นพ้องต้องกันว่า กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ มีความเหมาะสมสำหรับทำสังคายนามาก องค์ประชุมควรจำพรรษาในกรุงราชคฤห์ ส่วนภิกษุอื่นไม่ควรอยู่จำพรรษาในกรุงราชคฤห์ และปรึกษาหารือกันว่าเดือนแรกนั้น จะช่วยกันปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ทรุดโทรม แล้วจึงจะประชุมทำสังคายนาพระ ธรรมวินัยในตอนกลางเดือน

มูลเหตุที่พระมหากัสสปเถระ ดำริจะกระทำการสังคายนาพระธรรมวินัยเป็น ครั้งแรกนี้ สืบเนื่องมาจากการที่ สุกัททวมบรรพชิต กล่าวจาบจ้วงพระธรรมวินัย หลังจากพระพุทธองค์ปรินิพพาน

อีกประการหนึ่ง คณะสงฆ์มีความเห็นว่า การกระทำสังคายนาครั้งนี้ ควรกระทำ ณ กรุงราชคฤห์ ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ

1. พระบรมศาสดา ทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนา ณ แคว้นมคธ เป็นแห่งแรก
2. พระเจ้าอชาตศัตรู จักได้ถวายการอุปถัมภ์ในการปฏิสังขรณ์พระมหาวิหาร รอบกรุงราชคฤห์ 18 แห่ง ที่ชำรุดทรุดโทรมให้กลับสู่สภาพดีดังเดิม

ในการนี้ พระเจ้าอชาตศัตรู ทรงรับภาระในด้านอาณาจักรทั้งสิ้น รวมทั้งให้ สร้างธรรมสภา ณ ปากถ้ำสัตตบรรณ เขาวงกตทางทิศตะวันออกของกรุงราชคฤห์ เพื่อเป็นสถานที่กระทำสังคายนา การสังคายนาครั้งนี้ เริ่มกระทำในวันเพ็ญเดือน 10 หลังพระบรมศาสดาปรินิพพาน 4 เดือน

วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 9 ตอนกลางคืน พระอรหันต์ 500 รูป มีท่านพระมหากัสสปะเป็นประธาน จึงได้ประชุมสังคายนา ณ สัตตปัณณ์ ภูเขาเวภาระ บริเวณกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ มีพระเจ้าอชาตศัตรู พระมหากษัตริย์แห่งแคว้นมคธทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ โดยที่พระมหากัสสปะเป็นผู้ถามทั้งส่วนที่เป็นพระวินัยและพระธรรม ท่านพระอุบาลีเป็นผู้วิสัชนาพระวินัย ทั้งส่วนที่เป็นภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ และท่านพระอานนท์เป็นผู้วิสัชนาพระธรรม จากการรื้อยกรอง รวบรวม ชักซ้อม ตรวจสอบ และสวดพระธรรมวินัย เป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยแล้ว บัญญัติสังคายนานี้ได้แล้วเสร็จสำเร็จในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 รวมเวลาทั้งหมด 7 เดือน

จากคุณูปการอันยิ่งใหญ่ของพระอรหันต์ 500 รูป ที่ประชุมกัน ณ สัตตปัณณ์ ภูเขาเวภาระ บริเวณกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ในครั้งนี้เอง พระธรรมวินัยอันเป็นพุทธพจน์ จำนวน 84,000 พระธรรมขันธ์ จึงเหลือเป็นพุทธมรดกตกทอดให้ชาวโลกทุกหมู่เหล่า ได้ดื่มอมตรธรรมสืบต่อมาตราบเท่าปัจจุบัน

10.00 น. ไปกันที่ “สวนเวฬุวัน” สักการะบูชาสถานที่อันเคยเป็นที่ตั้งของ วัดเวฬุวันวิหาร วัดที่พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงถวายสวนเวฬุวัน ให้เป็นพระอารามหลวงแห่งแรกในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงประทับจำพรรษา ณ ที่แห่งนี้รวมแล้ว 6 พรรษา เป็นที่ทรงตั้งอัครสาวกคือ พระโมคคัลลานะ พระสารีบุตร และยังเป็นสถานที่ที่พระอรหันต์ 1,250 รูป มาชุมนุมกันโดยมิได้นัดหมาย ใน วันจาตุรงคสันนิบาต มาฆบูชา และพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ แก่ภิกษุเหล่านั้น

เวฬุวนาราม

เวฬุวนารามมหาสังฆิกาวาส วัดแรกในพระพุทธศาสนา เดิมเป็นอุทยานสวนไม้ไผ่นานาชนิดของพระเจ้าพิมพิสาร ที่ประทานให้ส่วนที่เรียกว่า กลันทกนิวาปะ คือ เป็นที่ให้เหยื่อกระรอก กระแต อีกส่วนหนึ่ง เรียกว่า โมรนิวาปะ คือ เป็นที่ให้เหยื่อนกยูง พระเจ้าพิมพิสารได้ถวายส่วนที่เป็นกลันทกนิวาปะ ให้เป็นอารามแก่พระพุทธเจ้าและสาวก ส่วนที่เป็นโมรนิวาปะ ได้ทรงอนุญาตให้เป็นที่พักของปรีพาชก ซึ่งเป็นนักบวชพวกหนึ่ง นี่แสดงว่า พระเจ้าพิมพิสารทรงเป็นศาสนูปถัมภ์ของทุกลัทธิ ถึงแม้มิได้ไม่นับถือ ก็ไม่ทรงเบียดเบียน

พระราชเจ้าพิมพิสาร เมื่อทรงสดับพระธรรมเทศนา ณ ภัฏฐิวัน แล้วกราบทูลพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เข้ารับนิพนธ์บาท ในพระนคร ครั้นแล้วทรงมีพระราชดำริว่า สวนหลวงเวฬุวันแห่งนี้ไม่ใกล้ไม่ไกลจากบ้านนัก สะดวกด้วยการคมนาคม กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนเงียบสงัด เสียงไม่กึกก้อง เป็นสถานที่ควรแก่ผู้ต้องการความสงบ และควรเป็นที่หลีกเลี่ยงอยู่ตามสมณวิสัย ฉะนั้นพระองค์จึงถวายสวนเวฬุวันแก่พระภิกษุสงฆ์ อันมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ทรงจับสุวรรณภิงคาร หลังนำมามอบถวายแก่พระพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้ ในกาลต่อมาจึงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลาย ทรงอนุญาตให้มีอารามได้ นับว่าเวฬุวันแห่งนี้เป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา

พระพุทธองค์ประทับอยู่นานในพรรษาที่ 2 3 4 ได้ประทาน **เอหิภิกขุอุปสัมปทา** ให้อัครสาวกทั้ง 2 คือ **พระโมคคัลลานะ** กับ **พระสารีบุตร** เป็นที่แสดงโอวาทปาฏิโมกข์แก่พระอริยสาวก 1,250 องค์ ในวันจาตุรงคสันนิบาต เพ็ญเดือน 3

พระโอวาทปาฏิโมกข์

พระพุทธองค์เสด็จลงมาจากภูเขาคิฆณภู เพื่อไปยังพระวิหารเวฬุวัน ทรงประชุมพระสาวก มีสันนิบาตประกอบด้วยองค์ 4 คือนั้นเป็นวันอุโบสถขึ้น 15 ค่ำ ประกอบด้วยฆานิกษัตริย์ ภิกษุ 1,250 รูป ประชุมกันตามธรรมดาของตนโดยมิได้นัดหมายกัน ภิกษุเหล่านั้นเป็นพระอรหันต์ผู้ได้อิทธิญาทุกทั้งหมด ไม่มีแม่สักรูปหนึ่งที่เป็นปลุกขนหรือพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ผู้สุขวิปัสสก เป็นเอหิภิกขุ คือ มิได้ปลงผมด้วยมีดโกนบวชแม้แต่รูปเดียว

พระโอวาทปาฏิโมกข์ เป็นธรรมที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ ทรงแสดงในที่ประชุมสงฆ์ในวันมาฆปุรณมี วันเพ็ญเดือน 3 ก็การประชุมกันแห่งสาวก ที่เป็นจาคูรงค์สันนิบาต ในสมัยของพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลายพระองค์นี้มีครั้งเดียว คือในปีแรกหลังจากทรงตรัสรู้แล้ว 9 เดือน ณ พระวิหารเวฬุวันกถกนิวาปสถาน ในวันมาฆปุรณมี เวลาบ่าย ได้ทรงกระทำวิสุทธิอุโบสถแล้วทรงแสดงพระโอวาทปาฏิโมกข์ในที่ชุมนุมสงฆ์ ซึ่งมีจำนวนภิกษุ 1,250 รูป อันได้แก่ปราณชฎิล 1,000 รูป บริวารของพระอัครสาวก คือ บริวารของท่านพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ 250 รูป

11.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน ที่ห้องอาหารของโรงแรม ในเมืองราชคฤห์

12.00 น. ไปกันที่ “เมืองนาลันทา” ใช้เวลาเดินทางประมาณ 30 นาที

12.30 น. ไปกราบสักการะ “หลวงพ่องค์ดำ” พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์อายุนับพันปี เป็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่ที่สร้างจากหินดำทางการไม่สามารถเคลื่อนย้ายเพื่อนำไปเก็บรักษาในพิพิธภัณฑสถานได้เพราะขนาดที่ใหญ่มาก และทุกครั้งที่มีความพยายามโยกย้ายท่านออกไป ก็จะทำให้เกิดเหตุอาเพศเป็นประจำ ชาวบ้านท้องถิ่นมีความเชื่อว่าหลวงพ่อดำสามารถดลบันดาลให้หายเจ็บหายป่วย คณะผู้แสวงบุญที่เลื่อมใสศรัทธา พวกเราไปกราบไหว้ขอความเป็นสิริมงคล

13.00 น. เยี่ยมชม “มหาวิทยาลัยนาลันทา” มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งแรกของพุทธศาสนา เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เคยรุ่งเรืองที่สุด ปัจจุบันเหลือแต่ซากปรักหักพัง สะท้อนความยิ่งใหญ่ในอดีต ในอดีตมหาวิทยาลัยแห่งนี้ประกอบด้วย ห้องเรียน ห้องสมุด หอพักนักศึกษา หอสมุดมนต์ โรงครัว ยุงฉาง บ่อน้ำ มีพระสงฆ์มาศึกษาจำนวนมาก และมีครูอาจารย์สอนถึง 1,400 ท่าน

สักการะ “**สารีบุตรสถูป**” เป็นสถูปที่สร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พระสารีบุตร อัครสาวก บริเวณที่ประชุมเพลิง สร้างสมัยแรกโดยโยมมารดาท่านสารีบุตร คือ นางสารีพราหมณี ต่อมาพระเจ้าอโศกได้สร้างเสริมจากที่เดิม และกลายเป็นสถานที่สักการะของมหาชน ตั้งอยู่ภายในมหาวิทยาลัยนาลันทา

14.00 น. เดินทางกลับเข้าสู่ เมืองราชคฤห์ ใช้เวลาเดินทางประมาณ 30 นาที

ระยะเดินขึ้น **เขาคิชฌกูฏ** ประมาณ 1 กิโลเมตร ทางเดินขึ้นเขา เป็นทางชัน แต่ปลอดภัย มีขั้นบันไดเดินสะดวก เหนื่อยมากช่วงเริ่มเดิน เดินไปได้สักพักก็จะคลายเหนื่อย ค่อยๆรู้สึกดีขึ้น ค่อยๆเดินช้าๆ

แนะนำ สำหรับผู้ใหญ่ที่เดินไม่ค่อยไหว ขาไม่ดี หัวเข่าเจ็บ ฯลฯ ที่นี่จะมีเสลี่ยงไว้ให้บริการ (ลักษณะเป็นดังรูป)

ค่าเสลี่ยง **ท่านละ 1,000 บาท หรือ 2,200 รูปี** (ไม่รวมทิป)
หากต้องการนั่งเสลี่ยง กรุณาแจ้งล่วงหน้าได้ที่ หัวหน้าทัวร์ ประจำรถบัส

14.30 น. ไปเดินขึ้นเขากันที่ “**เขาคิชฌกูฏ**” หนึ่งในเบญจคีรี หรือภูเขา 5 ลูก ได้แก่ เวภาระ เวปุลละ คิชฌกูฏ อิตติคิลิ และปัทมา ในบริเวณโดยรอบเขาคิชฌกูฏนั้น นับว่าเป็นที่สัปปายะของเหล่าพระอริยสาวก พระอรหันต์หลายองค์ เช่น พระสารีบุตร พระอานนท์ พระมหากัสสปะ พระอนุรุทธะ พระปุลณณมันตานีบุตร และพระอุบาลี เป็นต้น

ณ ยอดเขาวิชฌมกุฎ **มูลคันธกุฎี** คือที่ประทับส่วนพระองค์ของพระบรมศาสดา ในพรรษาที่ 3, 5 และ 7 และ พรรษาสุดท้าย ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน มูลคันธกุฎีแห่งเขาวิชฌมกุฎีนี้ บริเวณที่ประทับของเดิมเป็นกุฎีแคบๆ เหมาะที่จะนั่งมากกว่านอน วัดดูด้วยศอกได้กว้าง 3 ศอก กว้าง 1 คืบ ยาว 4 ศอกเท่านั้น เป็นที่ซึ่งชาวพุทธถือว่าสำคัญ พากันมากราบไหว้บูชาเพื่อระลึกถึงพระพุทธรองค์ ที่เสด็จมาประทับ ณ ยอดเขาแห่งนี้อยู่เสมอ และได้แสดงธรรมหลายพระสูตร เช่น อัมมิกสูตร มหาสารโฆปมสูตร อาฏานาฏิยสูตร อปริหานิยธรรมสูตร เป็นต้น ผู้มาถึงสถานที่แห่งนี้ เหมือนว่าได้มาเข้าเฝ้าสมเด็จพระสัมมาพุทธเจ้าถึงที่ประทับ ดวงจิตมีแต่ความปีติเบิกบานอย่างน่าอัศจรรย์

ระหว่างเดินขึ้นสู่ยอดเขาวิชฌมกุฎ ผ่าน 2 ถ้ำหลัก คือ

- 1) ถ้ำพระโมคคัลลานะ เป็นที่จำพรรษาของพระอัครสาวกผู้เลิศทางอิทธิฤทธิ์ คือ พระโมคคัลลานะ และที่แห่งนี้เองเป็นที่แก้ข้อสงสัยเรื่องเปรตมีจริงหรือไม่ มองขึ้นจากทางเดินจุดที่เป็นถ้ำของพระโมคคัลลานะนั้น จะเห็นก้อนหินตั้งเรียงกันสามก้อน มีช่องระหว่างเขาที่พอเดินได้ เมื่อก่อนยังไม่ก่อหินกันไว้ จะเป็นทางขึ้นลงเพียงทางเดียวเท่านั้น ณ จุดนี้เองเชื่อกันว่าเป็นที่พระเวททัตพยายามกลิ้งก้อนหินลงมาเพื่อปลงพระชนม์พระพุทธรองค์
- 2) ถ้ำสุกรขาคา มีลักษณะเหมือนคางหมู ในสมัยพุทธกาล ถ้ำสุกรขาคาเป็นสถานที่ซึ่งพระพุทธรองค์ทรงแสดงธรรมโปรด ที่ผนขปริพาชก ผู้เป็นหลานของพระสารีบุตร ในขณะที่พระสารีบุตรกำลังนั่งถวายงานพักอยู่นั้น ท่านก็ได้ฟังธรรมและสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ในขณะนั้นเอง เมื่อวันมาฆปุณณมี เพ็ญเดือน 3 หลังจากอุปสมบทแล้ว 15 วัน ส่วนที่ผนขปริพาชกได้บรรลุโสดาปัตติผลประกาศตนเป็นอุบาสกผู้นับถือพระรัตนตรัย

16.00 น. ออกเดินทางกลับ พุทธคยา ใช้เวลาเดินทางประมาณ 3 ชั่วโมง

19.00 น. กลับถึงโรงแรมที่พักที่พุทธคยา (Hotel Sujata) รับประทานอาหารค่ำ แล้วพักผ่อนตามอัธยาศัย

DAY 03 วันเสาร์ที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567

พุทธคยา

05.00 น. ตื่นนอน

06.00 น. รับประทานอาหารเช้า ที่ห้องอาหารโรงแรม

07.00 น. ร่วมกันที่หน้าโรงแรมที่พัก นั่งรถสามล้อไฟฟ้า เดินทางไปกันที่ “พระมหาเจดีย์พุทธคยา และ ต้นพระศรีมหาโพธิ์” สถานที่ตรัสรู้ของพระสัมมาสัมโพธิญาณของพระพุทธเจ้า หนึ่งในสังเวชนียสถาน แห่งสำคัญ เป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา ด้วยระลึกว่า **พระตถาคต ตรัสรู้อรุณตรัสรู้โพธิญาณ ในที่นี้**

พระมหาบุรุษทรงเจริญญาณ อันเป็นองค์ปัญญาขั้นสูงทั้ง 3 ประการ ยังองค์พระโพธิญาณให้เกิดขึ้นเป็นลำดับ ตามระยะเวลาแห่งยามสามอันเป็นส่วนราตรีนั้น คือ ใน “ปฐมยาม” ทรงบรรลุพหูพเพนิวาसानุสสติญาณ สามารถระลึกอดีตชาติที่พระองค์ทรงบังเกิดมาแล้วทั้งสิ้นได้ ใน “มัชฌิมยาม” ทรงบรรลุจตุปาตญาณ บางแห่งเรียกว่า ทิพยจักขุ สามารถหยั่งรู้การเกิดการตาย ตลอดจนการเวียนว่ายของสรรพสัตว์อื่นได้หมด ใน “ปัจฉิมยาม” ทรงบรรลุอาสวกยญาณ ทรงปรีชาสามารถทำอาสวกเลสทั้งหลายให้หมดสิ้นไปด้วยพระปัญญา ทรงพิจารณาปัจจุสมุุปบาท โดยอนุโลมและปฏิโลม ก็ทรงบรรลุอรุณตรัสรู้โพธิญาณ ทรงตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ในเวลาปัจจุสมุทัย “รุ่งอรุณทัย” ทรงเบิกบานพระหฤทัยอย่างสูงสุดในการตรัสรู้

ในวาระนั้น อัจฉริยะก็บังเกิดมี พื้นมหาปฐพีอันกว้างใหญ่ก็ไหวหวั่น พฤษชาติทั้งหลายก็ผลิดอกออกช่องามตระการ เทพเจ้าทุกชั้นฟ้าก็แห่ข่งสารการ โปรยปรายบุปผามาลัย ถวายสักการะเปล่งวาจาว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นแล้วในโลก ด้วยปีติยินดี เป็นอัจฉริยะที่ไม่เคยมีมาในกาลก่อน

ในปฐมสมโพธิ์กล่าวว่า ในวันที่ทรงตรัสรู้นั้น หมื่นโลกธาตุดั้งเดิม ก็ได้มีการตกแต่งประดับประดา แผ่นผ้าธงทิวทั้งหลายยกขึ้นที่ปลายขอบจักรวาล ทิวสารทิศตลอดพื้นดินจรดพรหมโลก ต้นไม้ดอกไม้ในหมื่นจักรวาลก็ออกดอกออกผลไปทั่ว ปทุมชนิดที่ล้ำต้นก็ออกดอกที่เครื่องเถา ปทุมชนิดที่ห้อยในอากาศก็ออกดอกในอากาศ ปทุมชนิดที่เป็นก้านก็ทำลายพื้นศิลาที่ชูช่อขึ้นซ้อนๆกัน หมื่นโลกธาตุดั้งเดิมก็เคลื่อนกลาตไปด้วยบุบผานานพันธุ์ โลกนตริกนรกกว้าง 8 พันโยชน์ในระหว่างจักรวาลทั้งหลาย ไม่เคยสว่างด้วยแสงอาทิตย์ ในกาลนั้นก็มิแสงสว่างไปทั่ว น้ำในมหาสมุทรลึก 84,000 โยชน์ ได้กลายเป็นน้ำหวาน แม่น้ำทั้งหลายหยุดนิ่งไม่ไหล คนตาบอดแต่กำเนิดได้แลเห็นรูป คนหูหนวกแต่กำเนิดก็เกิดเสียง คนง่อยเปลี้ยแต่กำเนิดก็เดินได้ บรรดาเครื่องจองจำทั้งหลาย คือ ขื่อคา เป็นต้น ก็ขาดหลุดไป

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ 3 แห่ง ในโพธิมณฑล ที่ผู้ศรัทธาจะต้องได้กราบสักการะนั้น ประกอบไปด้วย

พระมหาเจดีย์พุทธคยา

พระมหาเจดีย์มหาโพธิ์ สันนิษฐานกันว่าพระเจ้าอโศกมหาราชสร้างขึ้นไว้ก่อนขนาดคงย่อมกว่านี้ แต่ด้วยแรงศรัทธาต่อพระพุทธองค์ จึงมีผู้มาต่อเติมเสริมสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ต่อมาตามยุคสมัย เช่น ราว พ.ศ. 674 พระเจ้าหุวิษกะ กษัตริย์แคว้นมคธ ทรงช่วยสร้างเสริมให้เป็นศิลปะต้นแบบ เป็นสถูปใหญ่ของพระพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียงแผ่ไปไกล หลวงจีนถังซัมจั๋ง เรียกว่า มหาโพธิ์วิหาร มหาวิหารหลังนี้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของต้นโพธิ์ในปัจจุบัน

บริเวณ “มหาโพธิ์วิหาร” ได้กลายเป็นที่สำคัญที่สุด เนื่องจากพระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ใต้ต้นโพธิ์นี้ ประกอบกับที่นี้เป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ที่คนโบราณนับถืออยู่แล้ว เท่ากับว่าบริเวณนี้เป็นแผ่นดินศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในโลก มหาชนทั้งหลายกล่าวกันว่า ที่ต้นโพธิ์ตรัสรู้แห่งนี้ เป็นสะดือของโลก หรือ ปถวินาภิมณฑล เพราะเป็นที่ซึ่งพระพุทธเจ้าทุกพระองค์มาทรงตรัสรู้ที่นี้ทั้งนั้น และไม่มีสถานที่อื่นจะสามารถรองรับน้ำหนักของการตรัสรู้ได้ โพธิ์รุกขะ คือ ต้นโพธิ์นี้ย่อมถือว่าเป็นเสมือนขวัญใจของชาวพุทธทั่วโลก

พระเจดีย์มหาโพธิ์ประดิษฐานอยู่ทางทิศตะวันออกของต้นพระศรีมหาโพธิ์ โดยมีแท่นวิหารอาสน์อยู่ตรงกลาง สูงตามรูปทรงกรวยประมาณ 170 ฟุต วัดรอบฐานได้ประมาณ 85 เมตรเศษ ตั้งอยู่บนอาคารรองรับ 2 ชั้น มีเจดีย์บริวารทั้ง 4 ด้าน รอบบริเวณ มีรั้วล้อมไว้อย่างแข็งแรง ปรากฏร่องรอยการบูรณะสืบต่อกันมาหลายยุคหลายสมัย

พระพุทธเมตตา

ภายในวิหารพระเจดีย์ มีพระพุทธปฏิมากรที่สร้างด้วยหินแกรนิตสีดำ ปางมารวิชัย ที่ชาวไทยเรียกกันว่า “พระพุทธเมตตา” สร้างขึ้นในสมัยปาละ มีอายุกว่า 1,400 ปี องค์พระปิดทองเหลืองอร่าม มีเครื่องตั้งบูชาตรงหน้าพระพุทธรูป

มีการเล่าประวัติพระพุทธรูปนี้ไว้ในบันทึกของหลวงจีนถังซัมจั๋งว่า คราวเมื่อ ศตางกา กษัตริย์จากเบงกอล ได้เสด็จเข้าไปในวิหารมหาโพธิ์ พบพระปฏิมากรตั้งไว้บูชาของค์หนึ่ง ขณะแรกคิดจะทำลายด้วยมือตนเอง แต่เมื่อได้เห็นพระพักตร์ของพระปฏิมากรอันเปี่ยมไปด้วยพระเมตตา ศตางกาก็ทำลายไม่ลง จึงเสด็จกลับพระนคร ในระหว่างทางอุกคิซันว่า ถ้ายังให้พระพุทธรูปตั้งอยู่ในวิหารต่อไป พุทธศาสนิกก็จะเพิ่มพูนสถานที่ขึ้นอีก จึงสั่งให้นายทหารผู้หนึ่งทำลายพระพุทธรูปนั้นเสีย แล้วจะให้ประดิษฐานรูปพระเมศวรขึ้นแทนที่ นายทหารผู้นั้นเมื่อมาถึงเฉพาะหน้าพระพุทธรูป ก็ทำลายไม่ลงอีกคนหนึ่ง และรำพึงว่า ถ้าหากทำลายพระพุทธรูปนี้ คงจะต้องตกนรกหมกไหม้ไปหลายกัปเป็นแน่ ถ้าไม่ทำลายพระราชาก็คงต้องประหารชีวิตเราและครอบครัวทั้งหมด

นายทหารผู้นั้นคิดกลับไปกลับมาหลายตลบว่าจะปฏิบัติตามพระบัญชาดี หรือขัดพระบัญชาดี ในที่สุดก็ตัดสินใจว่าจะไม่ทำลาย พระพุทธรูป แต่จะต้องซ่อนเสียให้พ้นจากสายตาประชาชน จึงไปตามชาวพุทธผู้มีศรัทธามาปรึกษากัน แล้วลงมือสร้างกำแพง ขึ้นหน้าพระพุทธรูป กันไว้ไม่ให้คนภายนอกรู้ว่าข้างในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป เมื่อสร้างเสร็จแล้ว จึงเอารูปพระมเหศวรตั้งไว้ หน้ากำแพง และกลับไปกราบทูลศางกาให้ทรงทราบ

แทนที่ ศางกา จะตีพระทัย กลับหวาดกลัว เกรงว่าจะเกิดเหตุร้ายขึ้นแก่ตน นับแต่นั้นเลยล้มป่วยมีอาการเจ็บปวดทั่วสรรพางค์ กาย ในไม่ช้าก็มีอาการเนื้อหลุดออกเป็นชิ้น ๆ แล้วสิ้นพระชนม์ด้วยความทรมาน เมื่อศางกาสิ้นชีพไปแล้ว นายทหารผู้รับพระบัญชา ให้ทำลายพระพุทธรูปได้กลับมายังพุทธคยา และรีบทำลายกำแพงที่กั้นอยู่หน้าพระพุทธรูปออก ปรากฏว่าตะเกียงน้ำมันที่นายทหารผู้นั้นจุดบูชาพระพุทธรูปไว้ ยังลุกโผลงอยู่เหมือนเดิม

ต้นพระศรีมหาโพธิ์

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ สังกวณีสถานที่ตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตั้งอยู่ติดกับพระเจดีย์พุทธคยา ด้านทิศตะวันตก

ต้นอัสสัตถพฤกษ์ ต้นไม้ที่พระพุทธองค์ตรัสรู้นั้น เป็นไม้พันธุ์หนึ่งเท่านั้น เมื่อพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ภายใต้ต้นไม้นี้ จึงได้ชื่อว่า ต้นโพธิ์ หรือ โพธิ์รุกขะ ซึ่งเป็นนามเรียกต้นไม้ตรัสรู้ “พุทธคยา” เป็นสถานที่ตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยมี “ต้นพระศรีมหาโพธิ์” เป็นต้นไม้แห่งการตรัสรู้ ณ ที่แห่งนี้รวมทั้งหมดมี 4 ต้น และทั้ง 4 ต้นนี้ได้เจริญเติบโตทดแทนกันมาเรื่อยๆ ในบริเวณเดิม และมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ต้นที่ 1

เป็นต้นไม้คู่พระบารมีและเป็นสหชาติของพระโพธิสัตว์ เกิดขึ้นพร้อมกับวันที่พระโพธิสัตว์ประสูติ ตามพระพุทธประวัติกล่าวว่า สหชาติมี 7 ประการ (สัตตสหชาติ) คือ พระนางพิมพา, พระอานนตพุทธอนุชา, นายฉันทะ, อามตยิกาพุทธายี, ม้ากัณฐกะ, ขุมทรัพย์ 4 มุมเมือง และต้นอัสสัตถพฤกษ์หรือต้นโพธิ์

เป็นต้นที่พระพุทธเจ้าทรงประทับตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ พระองค์ได้รับการถวายหญ้ากู่สะ จำนวน 8 กำ จากโสดิยะพราหมณ์ เพื่อปูเป็นที่ประทับ เมื่อใกล้รุ่งของวันเพ็ญ เดือน 6 จึงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระองค์ตรัสว่า ต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นต้นไม้แทนพระพุทธองค์ หากใครได้ไหว้ได้สักการะต้นพระศรีมหาโพธิ์ก็เท่ากับว่าได้ไหว้สักการะพระพุทธองค์ หลังจากที่พระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว จึงมีผู้เลื่อมใสศรัทธามากกราบไหว้ต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นจำนวนมาก

ในสมัย พระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภ์ ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองเป็นอันมาก เช่น ทรงสร้างพระเจดีย์ถวายเป็นพุทธบูชาจำนวนถึง 84,000 องค์ ซึ่งทำให้พระเจ้าอโศกมหาราชไม่สนพระทัยในความสุขส่วนพระองค์ เหมือนเช่นเคย วางเว้นจากราชกิจก็มาปฏิบัติธรรมใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ไม่กลับวังที่ประทับ จึงเป็นเหตุให้เหล่าพระมเหสีนางสนมทั้งหลายต่างพากันโกรธแค้นอิจฉาต้นพระศรี มหาโพธิ์ พระมเหสีองค์ที่ 4 ของพระเจ้าอโศกมหาราช นามว่า มหิสุนทรี (พระนางติษยรักษิต) ได้รับสั่งให้นางข้าหลวงนำยาพิษและน้ำร้อนแอบไปรดที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ จนทำให้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ตายไปในที่สุด นับเป็นการล้มตายลงไปหลังสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จเข้าสู่ ปรินิพพานล่วงไปแล้ว 200 ปี

การล้มตายของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทำให้พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเสียพระทัยเป็นอันมาก ได้ทรงมีรับสั่งให้มหาดเล็กเอาน้ำนมโค 100 หม้อ ไปรดที่บริเวณรากของต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ล้มตายลงไปนั้นทุกวัน และทรงอุทิศฐานพร้อมกับการสักการะก้มกราบ พระองค์ทรงมีพระราชปรารภว่า หากแม้ว่าต้นพระศรีมหาโพธิ์ไม่แตกหน่อขึ้นมาแล้วไซ้ระจะไม่ยอมลุกขึ้นเป็นอันขาด ด้วยพุทธานุภาพ และพระราชศรัทธาอันแรงกล้าแห่งพระเจ้าอโศกมหาราช เป็นที่อัศจรรย์ต้นพระศรีมหาโพธิ์ภายหลังก็แตกหน่องอกขึ้นมาใหม่ จึงได้นับหน่อนี้เป็นต้นที่ 2 และมีอายุยืนต่อมาอีกหลายร้อยปี พระเจ้าอโศกมหาราชทรงตีพระทัยเป็นอันมาก จึงทรงมีรับสั่งให้ก่อกำแพงล้อมรอบไว้เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับ ต้นพระศรีมหาโพธิ์อีก

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ต้นที่ 2

เป็นต้นที่แตกหน่อมาจากต้นแรก การที่พระเจ้าอโศกมหาราชได้เผยแพร่พระพุทธศาสนาไปทั่วโลก จึงมีการนำต้นพระศรีมหาโพธิ์ไปปลูกในประเทศต่างๆ ด้วย เช่น พระโสณะเถระและพระอุตระเถระ เดินทางไปยังดินแดนสุวรรณภูมิ และ พระมหินทเถระ พระนางสังฆมิตตาเถรี เดินทางไปยังประเทศศรีลังกา เป็นต้น โดยพระภิกษุและพระภิกษุณีเหล่านี้ได้นำต้นหรือกิ่งของต้นพระศรีมหาโพธิ์ไปด้วย

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ต้นที่ 2 ถูกทำลายจนล้มตายอีกครั้งในสมัย พระเจ้าปรณวรมหา แคว้นมคธของพระองค์ได้ถูกรุกรานโดย พระเจ้าสาสการ แห่งฮินดู จากแคว้นเบงกอล พระเจ้าสาสการได้ทรงรับสั่งให้ตัดต้นและขุดราก ใช้ฟางอ้อยสุ่ม ใช้น้ำมันราด และเผาต้นพระศรีมหาโพธิ์ซึ่งมีอายุราว 900 ปี จนล้มตาย เจ็ดวันหลังจากนั้น พระเจ้าสาสการทรงอาเจียนเป็นพระโลหิต และสิ้นชีพิตักษัยที่ พุทธคยา ซึ่งพระเจ้าปรณวรมหาเสด็จมาพอดี จึงดีทัพบงเบงกอลแตกพ่ายไป และทรงให้ชาวบ้านริदनมโค 1,000 ตัว เอน้ำนมที่ได้เทราดบริเวณต้นโพธิ์ที่ถูกเผา พระเจ้าปรณวรมหา ทรงนอนคว่ำหน้าลงกับพื้น พร้อมอธิษฐานตามแบบพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งภายหลังต้นพระศรีมหาโพธิ์ก็แตกหน่องอกขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่ง จึงได้นับหน่อนี้เป็นต้นที่ 3

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ต้นที่ 3

ในปี พ.ศ. 2418 นายพลโทเซอร์ อเล็กซานเดอร์ คันนิงแฮม ชาวอังกฤษ หัวหน้าคณะสำรวจพุทธสถานในช่วงอังกฤษปกครองประเทศอินเดีย ผู้ค้นพบสถานที่ตรัสรู้ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เดินทางไปเมืองพุทธคยาเป็นครั้งที่สอง พบว่าต้นพระศรีมหาโพธิ์ทรุดโทรมมาก ประชาชนชาวฮินดูในบริเวณนั้นได้ตัดกิ่งก้านไปทำเชื้อเพลิง ครั้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2421-2423 ได้เกิดพายุใหญ่ เป็นเหตุให้ต้นพระศรีมหาโพธิ์เปียดกับพระเจดีย์พุทธคยา กระทั่งหักโค่นล้มลงไปทางทิศตะวันตกและล้มตายไปเอง ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ต้นที่ 3 มีอายุยืนประมาณ 1,200 ปี

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ต้นที่ 4

เป็นต้นที่ยังคงยืนต้นอยู่ที่พุทธคยาในปัจจุบัน เป็น 1 ใน 2 หน่อที่แตกขึ้นมาจากต้นพระศรีมหาโพธิ์ ต้นที่ 3 ที่ล้มตายไป โดย ท่านเซอร์คันนิงแฮม ได้บำรุงดูแลหน่อที่เกิดมานั้นเมื่อปี พ.ศ. 2423 และนำอีกหน่อหนึ่งไปปลูกไว้ด้านทิศเหนือของพระเจดีย์พุทธคยา ห่างจากต้นเดิมประมาณ 50 เมตร ปัจจุบัน “ต้นพระศรีมหาโพธิ์” ทั้ง 2 ต้นยังคงยืนต้นอยู่ แผ่กิ่งก้านสาขาเป็นร่มโพธิ์ทองของชาวพุทธ มีอายุยืนถึงทุกวันนี้กว่า 144 ปี

พระแท่นวัชรอาสน์

วัชรอาสน์หรือบัลลังก์เพชร เป็นแท่นหินสี่เหลี่ยม สลักเสลาอลวดลาย ศิลปกรรมเป็นแบบฉบับที่ศิลปะ อันพระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างขึ้นไว้ ณ รัตนบัลลังก์ ที่พระพุทธองค์ประทับตรัสรู้ใต้ควงไม้โพธิ์ ขนาดยาว 7 ฟุต 6 นิ้ว กว้าง 4 ฟุต 10 นิ้วหนา 1 ฟุตครึ่ง และสูง 3 ฟุต ตั้งอยู่ระหว่างพระเจดีย์พุทธคยา อยู่ทางทิศตะวันออกกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ อยู่ทางทิศตะวันตก ลักษณะเป็นแท่นสี่เหลี่ยมสลักด้วยหินทรายวางอยู่บนฐานที่ฉาบไว้ด้วยปูน บนพื้นผิวแกะสลัก เหมือนถักหินเป็นดาวสี่แฉก มีบางท่านมองว่าคล้ายเป็นเพชรที่เจียรระโนแล้ว มีซีกประดับอยู่ในเรือนแหวน ด้านข้างทั้งสองด้าน แกะสลักเป็นศิลปะคล้ายดอกบัว กับพญาหงส์แบบโบราณ และรูปดอกไม้

การที่ทรงสร้างเป็นแท่นศิลา และเรียกว่า วัชรอาสน์ ก็เพื่อให้เป็นที่น้อมระลึกว่า เมื่อพระองค์ประทับนั่งที่โคนต้นโพธิ์นี้ เพื่อตรัสรู้ พระพุทธองค์ทรงตั้งสัตย์อธิษฐานว่า “แม่หนิง เอ็น กระดูก จะเหลืออยู่โดยเนื้อ และเลือดในร่างกายจะเหือดแห้งไปสิ้นตามที่ หากไม่บรรลุถึงประโยชน์สูงสุดอันบุคคลจะบรรลุได้ด้วยกำลังของบุรุษ ด้วยความเพียรของบุรุษ และด้วยความบากบั่นของบุรุษแล้ว จะไม่ยอมล้มเลิกเป็นอันขาด” หมายความว่า หากพระพุทธองค์ยังไม่ได้ตรัสรู้ ก็จะไม่ทรงลุกขึ้นจากที่นี่เลย ปณิธานนี้เป็นการแสดงน้ำพระทัยอันหนักแน่นมั่นคงของพระพุทธองค์ราวแท่นศิลา และในที่สุดพระพุทธองค์ก็ทรงบรรลุถึงจุดหมาย คือ ทรงตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ

11.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน ที่ ร้านอาหารไทย “Thai Spice Seafood Cuisine”

12.30 น. ขึ้นรถบัส ไปสักการะสถูป “บ้านนางสุชาดา” ใช้เวลาเดินทางประมาณ 30 นาที แล้วจึงไปที่บริเวณสถานที่ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอธิษฐานจิตลอยธาตุทองคำ “ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา”

บ้านนางสุชาดา

สถูปที่มองเห็นแวดล้อมด้วยหมู่บ้าน ตาลตันโต มีกองฟางสูงเรียงรายโดยรวมกัน ถังนี้เป็นบ้านของนางสุชาดา ธิดา กุฎุมพีแห่งตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ผู้ถวายข้าวมธุปายาสอันประณีตแด่พระมหาบุรุษก่อนการตรัสรู้ อยู่ห่างจากฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ประมาณ 200 เมตร ยืนทอดสายตาดูผ่านท้องทุ่งไปทางตะวันออกเฉียงเหนือ จะเห็นเขาดงคสิริที่มีลักษณะเหมือนหัวช้างพาดวงอยู่ หากยกกล้องส่องไปทางตะวันออกเฉียงใต้ จะเห็นต้นขปาลนิโครธ ที่นางได้ถวายข้าวมธุปายาสกับพระบรมศาสดา ซึ่งเป็นอาหารมื้อ ที่มีอันสงฆ์มากในกาลก่อนตรัสรู้

ในพระพุทธประวัติเล่าว่า นางสุชาดา เป็นธิดาของคฤหบดีผู้มั่งคั่งในตำบลนั้น ได้เคยตั้งปณิธานบูชาเทพารักษ์ครั้งเมื่อยังสาวว่า ขอให้ได้สามีที่มีตระกูลเสมอกันและขอให้ได้บุตรคนแรกเป็นชาย ครั้นนางได้สามีและบุตรชายสมใจนึก จึงคิดจะหุงข้าวมธุปายาสอัน ประณีตด้วยเครื่องปรุงทุกประการไปบวงสรวงเทพารักษ์ที่ได้เคยบนบานไว้

ตั้งนั้น ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 จึงสั่งให้บ่าวไพร่ตระเตรียมทำข้าวปายาสเป็นการใหญ่ และกว่าจะสำเร็จเป็นข้าวปายาสได้ ก็ตก ถึงเพลเที่ยงคืน นางสุชาดาจึงสั่งนางปุลณทาสีหญิงคนใช้ที่สนิทให้ออกไปทำความสะอาด แล้วกวาดที่โคนต้นไม้โคธพฤกษ์นั้น เพื่อจะได้จัดเป็นที่ตั้งเครื่องสังเวยเทพารักษ์

นางปุลณทาสีจึงได้ตื่นแต่เช้า เดินทางไปยังนิโครธพฤกษ์นั้น เห็นพระมหาบุรุษประทับนั่งอยู่ ณ คุ้งไม้ นั้น ผันพระพักตร์ ทอดพระเนตรไปทางปราจีนทิศ (ตะวันออก) มีรัศมีพระกายแผ่ชานออกไปเป็นปริมณฑลงดงามยิ่งนัก นางก็นึกทักทักตระหนกใน จิตทันทีว่า วันนี้เทพดาเจ้าลงจากต้นไทรมา นั่งคอยรับข้าวปายาสของสังเวยของเจ้านายด้วยมือที่เดียว นางดีใจรีบกลับมาแย่งเรือ นบอกนางสุชาดาละล่ำละลักว่า เทพารักษ์ที่เจ้าแม่มุ่งทำพิธีกรรมสังเวยนั้น บัดนี้ได้มานั่งรออยู่ที่คุ้งไม้ไทรแล้ว ขอให้รีบไปเถิด

นางสุชาดามีความปลาบปลื้ม กล่าวว่า ขอให้เจ้าเป็นลูกคนโตของแม่เถิด แล้วจึงมอบเครื่องประดับแก่นางปุลณทาสี และให้ หยิบธาตุทองคำมา 2 ธาตุ ธาตุหนึ่งใส่ข้าวปายาสจนหมด มิได้เหลือเศษไว้เลย ข้าวปายาสเต็มธาตุพอดี แล้วให้ปิดด้วยธาตุทองคำอีกธาตุ หนึ่ง แล้วห่อหุ้มด้วยผ้าทองอันบริสุทธิ์

ครั้นนางสุชาดาแต่งกายงามด้วยอาภรณ์เสร็จแล้วก็ยกธาตุข้าวปายาสขึ้นทูนเหนือเศียรเกล้าของนาง ลงจากเรือนพร้อมด้วยหญิง คนใช้เป็นบริวารติดตามมาเป็นอันมาก ครั้นถึงต้นไทรเห็นพระมหาบุรุษงามด้วยรัศมีดังนั้น ก็มีความโสมนัสเป็นอย่างยิ่ง สำคัญว่าเป็น รุกขเทวดาโดยแท้ เดี๋ยวยกกายเข้าไปเฝ้าแต่ไกลด้วยคารวะ ครั้นเข้าไปใกล้จึงน้อมธาตุข้าวปายาสถวายด้วยความเคารพยิ่ง

ขณะนั้น บาทรดินอันเป็นทิพย์ ซึ่งขมิถุการพรหมถวายแต่แรกทรงบรรพชา เกิดอันตรธานหายไปจากที่นั้น พระมหาบุรุษก็ทรง เหยียดพระหัตถ์ออกมารับ แล้วทอดพระเนตรดูนางสุชาดา แสดงให้นางรู้ชัดว่า พระองค์ไม่มีบาตรจะถ้ำข้าวปายาสไว้ นางสุชาดาทราบ ชัดโดยพระอาการ ก็กราบทูลว่า หม่อมฉันขอถวายทั้งหมด พระองค์มีพระประสงค์ประการใด โปรดนำไปตามพระหุทัยทั้งหมดเถิด แล้วถวายอภิวาทกราบทูลอีกว่า “**ความปรารถนาของหม่อมฉันสำเร็จฉันใด ขอสิ่งซึ่งพระหุทัยของพระองค์ประสงค์จงสำเร็จฉัน นั้นเถิด**” แล้วนางก็มกลกราบถวายบังคมลากลับเรือนด้วยความสุขใจเป็นล้นพ้น

แม่น้ำเนรัญชรา

อูรุเวลา เป็นชื่อตำบลใหญ่แห่งหนึ่งในแคว้นมคธ ตั้งอยู่ ณ ลุ่มแม่น้ำเนรัญชรา เป็นภูมิสถานที่สูงบนารีนรมย์ พระมหาบุรุษทรงเลือกเป็นที่บำเพ็ญเพียร ได้ประทับอยู่จนได้ทรงตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ภายใต้ร่มพระศรีมหาโพธิ์ ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในตำบลนี้ และก่อนหน้านั้นในวันตรัสรู้ ทรงอธิษฐานลอยถาดข้าวมธุปายาสที่นางสุชาดาถวายในแม่น้ำสายนี้ แม่น้ำเนรัญชรา จะเห็นน้ำใสไหลสะอาดก็เฉพาะฤดูฝน คือ ระหว่างพรรษากาลจนถึงประมาณทอดกฐินเสร็จ นอกนั้นน้ำจะแห้งขอดมีแต่ทราย

ในพระพุทธประวัติกล่าวว่า อูรุเวลกัสสปะ มหาสาวกองค์หนึ่ง เดิมเคยเป็นนักบวชประเภทขฤลิ นับถือลัทธิบูชาไฟ ถือตัวว่าเป็นพระอรหันต์ สร้างอาศรมสั่งสอนลัทธิของตนอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอูรุเวลา เพราะเหตุที่เป็นชาวกัสสปโคตรและอยู่ ณ ตำบลอูรุเวลา จึงได้ชื่อว่า อูรุเวลกัสสปะ ท่านผู้นี้เป็นคณาจารย์ใหญ่ที่ชาวราชคฤห์นับถือมาก มีน้องชายสองคน คนหนึ่ง ชื่อ นทิกัสสปะ อีกคนหนึ่ง ชื่อ คยาก็สสปะ ล้วนเป็นหัวหน้าขฤลิ ตั้งอาศรมอยู่ถัดกันไปบนฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ไม่ไกลจากอาศรมของพี่ชายใหญ่ ต่อมาพระพุทธเจ้าได้เสด็จมา ทรงทรมานอูรุเวลกัสสปะด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ จนท่านขฤลิใหญ่คลายพยศ ยอมมอบตัวเป็นพุทธสาวกขอบรรพชา ทำให้ขฤลิผู้น้องทั้งสองพร้อมด้วยบริวารออกบวชตามด้วยทั้งหมด ครั้นบวชแล้วได้ฟังพระธรรมเทศนาอาทิตตปริยายสูตรจากพระพุทธเจ้า ก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ทั้งสามพี่น้อง พร้อมด้วยบริวารทั้งหมดรวม 1,000 องค์ พระอูรุเวลกัสสปะได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะในทางมีบริษัทใหญ่ คือ มีบริวารมาก

14.00 น.

ไปกันที่ “**เขาดงคลีรี**” เป็นสถานที่บำเพ็ญทุกรกิริยา ของมหาบุรุษ ใช้เวลาเดินทางประมาณ 30-45 นาที

เดินขึ้นเขาดงคลีรี ประมาณ 30 นาที ทางเดินขึ้นเขาเป็นทางลาดชัน มีขั้นบันไดช่วงใกล้ถึงถ้า ไม่เหนื่อยเท่าขึ้นเขาวันก่อน ที่นี้ขอทานเยอะ ชาวบ้านก็มาก เด็กไม่สุภาพ และค่อนข้างวุ่นวาย การเดินทางมาที่นี่ต้องทำใจกันให้จหนัก เพราะลูกหลานชุก ตั้งป้อมคอยขอทาน เรียกว่าตั้งแต่เข้าไปกระทั่งขากลับไม่ยอมลดราวาคอก คงตั้งเป้าจะขอให้เราหมดตัวให้ได้ หลายท่านรำคาญ ให้อวดทหน้าเหมือนมาบำเพ็ญทุกรกิริยา ให้สร้างกำลังใจทำจิตให้เป็นกุศล ท่องคาถา “ไม่สบตา ไม่มองหน้า ไม่เจรจา” แล้วจะแคล้วคลาดปลอดภัย

เขาดงคลีรี

ทิวเขาดงคลีรี ทอดยาวมองเห็นแต่ไกล ห่างจากเจดีย์พุทธคยาประมาณ 7 กม. ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ต้องข้ามน้ำเนรัญชราไป ผ่านทุ่งนาโล่ง ๆ และหมู่บ้านเล็ก ๆ 4-5 แห่ง จึงจะมองเห็นหน้าผาสูงชันบนทิวเขาใหญ่ยาวเป็นพืดทอดไปไกล

กว่าจะเดินขึ้นถึงปากถ้ำบำเพ็ญทุกรกิริยา ต้องมีเวลาให้ไม่น้อยกว่า 30 นาที ทั้งที่มีทางขึ้นเป็นหินปูน บางแห่งเสริมด้วยคอนกรีต ซึ่งพระลามะชาวธิเบตพากันสร้างไว้ เมื่อขึ้นไปจะมีวัดลามะธิเบต สงฆ์สามเณยหายานอยู่ สามารถนั่งพักดื่มน้ำให้หายเหนื่อยแล้วค่อยไปชมถ้ำ ซึ่งเป็นโพรงดิน ๆ ยาวประมาณ 4 เมตรเศษ กว้างประมาณ 3 เมตร และสูงก็ประมาณ 3 เมตรเท่านั้น แยกหินดูน้ำเทวรูปศิลาสีดำไปตั้งไว้ มีรูปปั้นพระมหาบุรุษ ปางบำเพ็ญทุกรกิริยาอยู่ในถ้ำ 1 องค์

สถานที่แห่งนี้เชื่อกันว่า เป็นที่พระมหาบุรุษทรงพำนักระหว่างบำเพ็ญทุกรกิริยา คือการทรมานพระองค์อย่างแสนสาหัส แบบอัตตกลิณณายุค ตามความเชื่อของบุคคล สมัยนั้นว่า สามารถหลุดพ้นได้จริง จึงทรงกระทำทุกรกิริยาด้วยประการทั้งหลายยิ่งกว่าจะมีฤๅษีหรือดาบสผู้ใดในอดีตได้บำเพ็ญมาแล้ว และในที่สุดทรงอดอาหารจนพระสรีระซูบซีดเศร้าหมอง เหลือแต่หนังหุ้มกระดูก ชาวบ้านที่มาเลี้ยงวัวและสัตว์อื่น ๆ แลบทินเขาพบปะพระองค์เข้า ก็พากันตกใจทักว่า เดิมพระมหาโพธิสัตว์มีรูปร่างมั่งมีนัก แต่บัดนี้ดูผอมคล้ำไปสิ้น น่าเอนจอนานัก รวมเป็นเวลาทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาอย่างแสนสาหัสถึง 6 ปี จึงรู้ว่าเดินทางผิด เป็นทางตัน ที่ไม่อาจนำไปสู่ความรู้แจ้งได้

ครั้งนั้นสมเด็จพระอมรินทราบหาราช ทรงกระทำนิมิตหมายด้วยการทรงพิณทิพย์ 3 สาย ดิดถวยพระบรมศาสดา สายหนึ่งตึงนัก เมื่อตึงก็ขาดกระเด็นไป อีกสายหนึ่งหย่อนนัก เมื่อตึงก็ไม่บรรลือเสียง ส่วนอีกสายหนึ่งไม่ตึง ไม่หย่อน ครั้นตึงเข้าก็ส่งเสียงไพเราะ เป็นที่เจริญจิต พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเห็นแจ้งว่า ทางสายกลางเท่านั้นที่จะช่วยให้มนุษย์หลุดพ้นได้จริง และทรงทราบว่าหลักวิชาโบราณของพวกพราหมณ์เป็นของเหลวไหลนั่นคือ การทำทุกรกิริยา ทรมานตัวต่าง ๆ นานา มัชฌิมาปฏิบัติเป็นหนทางโพธิญาณโดยแท้ จึงควรขบขันซึ่งภักตาทหาร บำรุงพระสรีระให้อิ่มหนำ มีกำลังแล้ว จึงเจริญจิตภาวนาได้ เมื่อจิตใจสะอาดผ่องใส คิดอะไรก็ปลอดโปร่ง เป็นทางถูกต้องด้วยธรรมชาตินั่นเอง จากนั้นจึงทรงจับบาตรเสด็จโคจรบิณฑบาตในคามนิคมตั้งแต่ก่อน

การที่พระองค์กลับมาเสวยภัตตาหารบำรุงเลี้ยงร่างกายให้มีเรี่ยวแรง เป็นเหตุที่ทำให้ปัญจวัคคีย์ คือ นักบวช 5 คน ที่เฝ้าอุปฐากพระมหาบุรุษ เห็นพระองค์สละเสี้ยวซึ่งอุกฤษวิริยะเช่นนั้น เข้าใจว่าทรงสิ้นหนทางตรัสรู้โพธิธรรม หันมาบำเพ็ญตนเป็นคนมักมากในการกินอยู่เสียแล้ว ก็สิ้นศรัทธาเลื่อมใส ละทิ้งพระองค์ เดินทางไปป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมื่อปัญจวัคคีย์หลีกหนีไปเช่นนั้น ทำให้พระองค์ทรงบำเพ็ญพรตเป็นเอกเทศได้ จนในที่สุดทรงได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ ณ ภายใต้อันพระศรีมหาโพธิ์พุทธคยา

- 15.30 น. ขึ้นรถบั๊กลับพุทธคยา ก่อนกลับโรงแรมที่พัก พาไปเที่ยว “วัดโตโจเคียว” (Big Buddha) วัดญี่ปุ่นหนึ่งในพุทธคยาอินเดีย ใช้เวลาเดินทางประมาณ 30-45 นาที

- 17.30 น. กลับถึงโรงแรมที่พักที่พุทธคยา (Hotel Sujata) ให้เวลาอิสระ ซักปิ้ง เดินเที่ยวซื้อของฝากของที่ระลึก

- 19.30 น. รับประทานอาหารค่ำ แล้วพักผ่อนตามอัธยาศัย

พุทธคยา – กรุงเทพฯ

- 05.00 น. ตื่นนอน
- 06.00 น. รับประทานอาหารเช้า ที่ห้องอาหารโรงแรม
- 07.00 น. พร้อมกันที่หน้าโรงแรมที่พัก นั่งรถสามล้อไฟฟ้า เดินทางไปกันที่ “พระมหาเจดีย์พุทธคยา และ ต้นพระศรีมหาโพธิ์” สถานที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า หนึ่งในสังเวชนียสถาน แห่งสำคัญ เป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา ด้วยระลึกว่า **พระตถาคต ตรัสรู้ณุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในที่นี้**

* ท่านใดต้องการพักผ่อน ให้เวลาอิสระตามอัธยาศัย ไม่บังคับว่าต้องไปกับคณะ

* ท่านที่ไป “พระมหาเจดีย์พุทธคยา และ ต้นพระศรีมหาโพธิ์” ให้นำกระเป๋าว่างไว้ที่จุดนัด ให้เรียบร้อยก่อนไป

- 09.00 น. นำกระเป๋าเดินทาง ออกมาวางไว้ที่จุดนัด ให้เรียบร้อย
- 10.00 น. เช็กเอาท์ ขึ้นรถเดินทางไปสนามบิน ใช้เวลาเดินทางประมาณ 30 นาที
- 10.30 น. พร้อมกันที่สนามบินคยา เช็คอิน ออกบัตรโดยสาร และโหลดกระเป๋าเดินทาง
- * จำกัดจำนวนกระเป๋าโหลด คนละ 1 ใบ น้ำหนักกระเป๋า ไม่เกิน 20 กิโลกรัม
- 13.40 น. ออกเดินทางจาก พุทธคยา มุ่งหน้าสู่ สนามบินสุวรรณภูมิ
- โดยสารการบินไทย THAI เที่ยวบินที่ TG328 ใช้เวลาเดินทาง 3 ชั่วโมง 5 นาที
- รับประทานอาหารเช้ากลางวัน * มีอาหารให้บริการบนเครื่องบิน
- 18.15 น. กลับถึง “สนามบินสุวรรณภูมิ” สวีตตี้ประเทศไทย

จบโปรแกรมทัวร์- โปรแกรมการเดินทาง อาจเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสมของช่วงเวลา และสถานการณ์เฉพาะหน้า

ราคาทัวร์   ท่านละ 20,000 บาท

- * ถ้ามี “วีซ่าอินเดีย” อยู่แล้ว หักส่วนลด ท่านละ 950 บาท
- * ต้องการพักเดี่ยว จ่ายค่านอนเดี่ยวเพิ่ม ท่านละ 2,500 บาท

ราคานี้รวม-

ค่าวีซ่าอินเดีย *เป็น e-Tourist VISA อายุ 30 วัน
อาหารมื้อหลักทุกมื้อ รวม ชา กาแฟ และของหวาน
ค่าน้ำดื่ม (น้ำเปล่าบรรจุขวด) ไม่จำกัดจำนวน แต่กรุณาดื่มอย่างรู้คุณค่า
ที่พัก **โรงแรมตามที่ระบุ** พักห้องละ 2 ท่าน (กรณีขอพักห้องละ 3 ท่าน ต้องนอนเตียงเสริม)
คาร์ตบัสปรับอากาศ 45/49 ที่นั่ง ตลอดเส้นทาง
เงินทำบุญ ค่าธรรมเนียม , กรณีเข้าใช้บริการห้องน้ำที่วัดไทย
ค่ารถสามล้อ ระหว่างเดินทางในพุทธคยา และ นาลันทา เฉพาะการเดินทางตามโปรแกรม
ค่าเรือ ล่องเรือแม่น้ำคงคา รวมกระทงดอกไม้
ค่าบัตรเข้าชมสถานที่ต่างๆ เฉพาะตามที่ระบุในโปรแกรม
ค่าบริการ ไกด์คนไทย หัวหน้าทัวร์คนไทย และ Escort ผู้ช่วยหัวหน้าทัวร์ชาวอินเดีย
ประกันการเดินทาง ครอบคลุมภายใต้ข้อตกลงที่มีไว้กับบริษัทประกันชีวิต

ราคานี้ไม่รวม-

ค่าตัวเครื่องบิน สายการบินตามที่ระบุในโปรแกรม ราคา 17,105 บาท
ค่ากล้องถ่ายรูป และ ค่ากล้องวิดีโอ
ค่าทิป ไกด์คนไทย , หัวหน้าทัวร์คนไทย Escort หรือผู้ช่วยหัวหน้าทัวร์ ชาวอินเดีย , คนขับรถ , เด็กกรด
ค่าใช้จ่าย ในการตรวจโควิด-19 ที่อินเดีย ในทุกกรณี (ถ้ามี)
ค่าใช้จ่าย ในการรักษาพยาบาล หรือ ค่ากักตัวที่ประเทศอินเดีย (ถ้ามี)
ค่าใช้จ่ายอื่นๆ นอกเหนือจากที่ระบุไว้ในรายการ

เงินทิป

พนักงานยกกระเป๋า ที่โรงแรม ควรให้ 20 บาท (40 รูปี) ต่อกระเป๋า 1 ใบ
ให้ทิปขั้นต่ำ 800 บาท (สำหรับ ไกด์ หัวหน้าทัวร์คนไทย และ ทีมงานอินเดีย)

เงื่อนไขการให้บริการ

จองล่วงหน้าตามเวลาที่กำหนด ชำระเงินตามเงื่อนไขข้างต้น

กรณีขอยกเลิกการเดินทาง **ยึดเงินมัดจำ** และหักค่าใช้จ่ายตามที่เกิดขึ้นจริง
และ/หรือ ขอยกเลิกการเดินทาง น้อยกว่า 30 วัน เก็บค่าใช้จ่ายเต็มจำนวน

กรณีเกิดการระบอบต่างๆจนทำให้ไม่สามารถเดินทางได้ ขอสงวนสิทธิ์ในการ เลื่อน/ยกเลิกการเดินทาง ตามแต่สถานการณ์เฉพาะหน้า

เมื่อท่านออกเดินทางกับคณะแล้ว หากท่านงดการใช้บริการรายการใดรายการหนึ่ง เช่น ไม่เที่ยวบางรายการ ไม่ทานอาหารบางมื้อ
หรือไม่เดินทางพร้อมคณะ ถือว่าท่านสละสิทธิ์ ไม่อาจเรียกร้องค่าบริการและเงินมัดจำคืนได้ ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น กรณีที่การตรวจ
คนเข้าเมืองทั้งที่ประเทศไทยและในต่างประเทศ ปฏิเสธมิให้เดินทางออกหรือเข้าประเทศในรายการเดินทาง หรือ กรณีความล่าช้า
จากสายการบิน การประท้วง, การนัดหยุดงาน, การก่อกวนจลาจล ทางเราขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่คืนค่าบริการไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น เมื่อ
ท่านตกลงชำระเงิน ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน ถือว่าท่านได้ยอมรับเงื่อนไขข้อตกลงต่างๆ ที่ได้ระบุไว้แล้วทั้งหมด

กรณีเจ็บป่วยระหว่างเดินทาง หรือในขณะที่อยู่ในประเทศอินเดีย เบื้องต้นจะรักษาตามอาการ ทั้งนี้ผู้ร่วมทางต้องดูแลตัวเอง หากมี
อาการหนักจะนำส่งโรงพยาบาลที่อินเดีย เพื่อให้เข้ารับการรักษา หากต้องการเดินทางกลับประเทศไทยก่อนกำหนด สามารถทำได้
โดยคิดค่าใช้จ่ายตามที่เกิดขึ้นจริง ณ ขณะนั้น

การเตรียมตัวเดินทาง

© สำหรับผู้เดินทางพร้อมคณะ

วันแรกที่สนามบิน

ค่าเตือน -

1. กระเป๋าใบเล็กที่ถือขึ้นเครื่อง ให้ระวังเรื่อง **ปริมาณของเหลว** ยาสีฟัน โฟมล้างหน้า เจล หรือของเหลวอื่นๆ **X ห้ามเกิน 100 มิลลิลิตร** (ดูจากปริมาณระบุที่สลากบรรจุภัณฑ์)
2. **Power Bank** , แบตเตอรี่สำรอง และ **ถ่านไฟฉาย** ให้ถือขึ้นเครื่อง **X ห้ามนำใส่กระเป๋าเดินทางใบใหญ่**
3. **ถ่ายไฟฉาย AA** ถือขึ้นเครื่องได้คนละ ไม่เกิน 4 ก้อน
4. ห้ามเด็ดขาด **X ห้ามซื้อของจาก Duty Free** ที่สนามบินสุวรรณภูมิ แล้วถือไปอินเดีย เพราะจะโดนเรียกเก็บภาษีนำเข้าที่สนามบินพุทธคยา แพงมากๆ และจะเสียเวลาเพื่อนร่วมคณะคนอื่นๆ

ซิมการ์ด (เล่นเน็ต)

ถ้าต้องการเล่นเน็ต ในขณะที่อยู่อินเดีย ถ้าใช้ AIS อยู่แล้ว ให้ซื้อ **"แพ็คเกจ ดาต้า โรมมิ่ง"** ราคาขั้นต่ำ 399 บาท

หรือ ซื้อซิมใหม่ แนะนำ **SIM2Fly** ของ AIS สัญญาณแรงที่สุด และ ไม่ค่อยมีปัญหา หาซื้อได้ที่ ร้าน AIS ทุกสาขา ราคา 399 บาท เน็ต 4 GB ใช้ได้ 8 วัน หรือ ตามโปรโมชั่น

TRUE ก็ใช้ได้ สอบถามราคา และ เงื่อนไขการใช้งานได้ที่ศูนย์บริการ ของค่ายมือถือ

การแลกเงิน ที่อินเดียใช้เงินสกุล Rupee (อินเดียรูปี)

วิธีแลกเงิน

1. แลกเงินรูปี ไปจากไทยได้เลย ร้านแลกเงินที่แนะนำ คือ **ร้านซูเปอร์ริชไทยแลนด์ (สีเซีย)** <https://www.superrichthailand.com>
*สำนักงานใหญ่ (สาขาราชดำริ) ไปแลกได้เลย ไม่ต้องโทรจอง
*สาขาอื่นๆ ต้องโทรไปจองเงินก่อน โทร. 02-254 4444
2. เตรียม "เงินบาท" ไปจากไทย แล้วค่อยไปแลกเงินรูปี เมื่อเดินทางไปถึงอินเดีย (แลกกับ Escort ทีมงานของทัวร์ ที่อินเดีย)

แบงก์ย่อยเงินรูปี สำหรับใช้จ่ายซื้อของเบ็ดเตล็ด (แบงก์ 20 หรือ 100 รูปี) ทัวร์จะเตรียมไว้ให้ที่อินเดีย สามารถแลกกับทีมงานได้ เมื่อไปถึงที่อินเดีย จะมีคิดเงินค่าแลกนิดหน่อย ตามที่ต้องจ่ายให้ร้านรับแลกเงิน

อุณหภูมิ & สภาพอากาศ

เดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิเฉลี่ย 15-25 องศา

บางวัน ถ้าหมอกลงจัด อาจต่ำกว่า 20 องศา

บางวัน แดดแรงๆ อาจร้อนถึง 30 องศา

โดยทั่วไป อากาศเย็นสบาย อาจมีรู้สึกหนาวในบางวัน

ในตอนเช้าและตอนค่ำ อุณหภูมิจะลดต่ำลงเล็กน้อย

ในตอนกลางวัน อุณหภูมิอุ่นขึ้นบ้าง แดดแรง

ค่าเตือน! **มีฝุ่น PM 2.5 ค่อนข้างมาก**

การเตรียมเสื้อผ้า & รองเท้า

เสื้อผ้า ควรเป็นชุดที่สภาพเรียบร้อย ดูน่าดูเหมาะสมในการไป สังเวชนียสถาน ไม่ควรใส่ กางเกงขาสั้น หรือกระโปรงสั้น เนื้อผ้า สุกภาพสตรีห้ามใส่เสื้อคอลึก หรือเสื้อรัดรูป

รองเท้า ใส่ตามสะดวก เลือกที่ใส่สบาย เดินสะดวก ถอดใส่ได้ง่าย เพราะต้องใส่ๆ ถอดๆ กันอยู่บ่อยๆ รองเท้าสำคัญมากสำหรับการเดินทาง กรุณาเลือกให้เหมาะสมและดูแลให้พร้อมใช้งานอยู่เสมอ รองเท้าที่มีราคาแพง คู่รักคู่หวง ไม่ควรเอาไป **ระวังรองเท้ายา**

ปลั๊กไฟ ปลั๊กพวง

ปลั๊กแปลงขาสียบ เตรียมไปด้วย เพราะที่อินเดียส่วนใหญ่ใช้ปลั๊กขากลม ถ้าเครื่องใช้ไฟฟ้าของท่าน (โดยเฉพาะที่ชาร์ตกล้อง) เป็นแบบขาแบนจะหาที่เสียบยากหน่อย ควรหาปลั๊กพวงเล็กๆ ติดไปด้วย เพราะถ้าต้องชาร์ตหลายคน จะได้ไม่มีปัญหา

ลักษณะปลั๊กไฟ ที่อินเดีย เป็นแบบนี้

ตัวอย่างปลั๊กเสียบ ที่นำไปใช้ที่อินเดียได้

ตัวอย่างปลั๊กพวง ที่ควรนำไปด้วย

ควรเอาอะไรไปอีกบ้าง ?

หมวกกันแดด แวนกันแดด

โลชั่นบำรุงผิว อากาศแห้งมาก

โลชั่นกันแดด แดดแรง เอาแบบค่า SPF สูงๆไปเลย

ลิปมัน อากาศแห้งมาก ปากอาจแห้งจนแตก ควรมีพกไปด้วย

ผ้าอนามัย สาวๆไม่ควรลืม เพราะว่าจะหาซื้อลำบาก ยี่ห้อไม่คุ้นเคย

กระดาษทิชชู ทิชชูเปียก พกไปใช้ส่วนตัว ที่อินเดียหาซื้อยาก

Mask ผ้าปิดจมูกกัน Covid กันฝุ่น ควรมีสำรองเผื่อไปเยอะๆ

กระติกน้ำ ใส่น้ำร้อนหรือน้ำเย็น พกพาไว้เป็นส่วนตัว **รมคันเส็กๆ** ช่วยได้ทั้งในวันที่ฝนตกหรือแดดออก **ที่ชาร์ตแบตเตอรี่** ทั้งของกล้องและโทรศัพท์มือถือ

ไม้หนีบ เวลาตากผ้านิดๆหน่อยๆในที่พัก หนีบไว้กันปลิว

ไม้แขวนเสื้อ ติดไปสัก 2-3 อัน ไว้แขวนเสื้อผ้า

ถุงพลาสติก ไว้ใส่เสื้อผ้าที่ใส่แล้ว เป็นถุงขยะ หรือใส่ของก็ได้

ถุงใส่ของ Shopping Bag ลดโลกร้อนเวลา Shopping

ขนมให้พลังงาน ขนมขบเคี้ยว ไว้กินบนรถ เพื่อหาระหว่างทาง

ยาประจำตัว สำหรับท่านที่มีโรคประจำตัว
ยาทากันยุง เตรียมไปด้วย ยุงค่อนข้างเยอะ
เจลล้างมือ ทำความสะอาดมือบ่อยๆ

ของใช้ส่วนตัว

ควรมีของใช้ส่วนตัวไปเองด้วย

โรงแรมที่อินเดีย อาจมีของที่คุณภาพไม่ดีพอ

ผ้าเช็ดตัว แปรงสีฟัน ยาสีฟัน สบู่ ครีมอาบน้ำ ยาสระผม

ครีมนวดผม หมวกคลุมผม ผ้าเช็ดตัว ควรเตรียมไปเองทุกสิ่ง

กระเป๋าเดินทาง

คำเตือน.. เนื่องจากมันเป็น ประเทศอินเดีย

กระเป๋าเดินทางของเรา มีความเสี่ยงสูงที่จะยับเยินเสียหาย จากการเดินทาง ดังนั้น ถ้ามันเป็นกระเป๋าใบรัก ใบเก่ง ที่รักมาก หวงมาก ก็ไม่ควรเอาไป ควรใช้ใบที่มันเย็นๆ โทรมๆจะดีที่สุด ถ้ามันขาด มันเป็นรอย มันแตกหักเสียหาย จะได้ไม่เสียใจและเสียตายนะ

กระเป๋าลาก สามารถใช้ได้
ขนาดไม่ควรเกิน 28 นิ้ว

1. กระเป๋าเดินทางใบใหญ่ (โหลดใต้เครื่อง)

ใช้ตามที่สะดวก เพราะเราใช้รถเหมาตลอดเส้นทาง ไม่ต้องแบกเอง แต่ก็ไม่ควรจะมีขนาดใหญ่โตมากเกินไป เพราะกระเป๋าจะต้องยกขึ้นยกลงจากรถ เวลาเปลี่ยนเมือง ถ้านักหรือใหญ่เกินไป อาจจะทำให้ล้น ตอนยกขึ้นลง อาจเกิดเหตุ หูหรือล้อกระเป๋าแตกหักเสียหายได้

กระเป๋าที่โหลดใต้เครื่อง "จำกัด" จำนวนกระเป๋า
ท่านละ 1 ใบ เท่านั้น
น้ำหนักกระเป๋า ไม่เกิน 20 กิโลกรัม

2. กระเป๋าพกพา (ถือขึ้นเครื่อง)

ขนาดเล็ก ใส่พาสปอร์ต เงิน กล้องถ่ายรูป
สิ่งของจำเป็น และของมีค่าส่วนตัว
สามารถถือได้ 1-2 ใบ

ปล. ให้ระวังเรื่องของเหลว

ยาสีฟัน โฟมล้างหน้า เจล หรือของเหลวอื่นๆ

X ห้ามเกิน 100 มิลลิลิตร (ดูจากปริมาณระบุที่สลากบรรจุภัณฑ์)

กระเป๋าที่ถือขึ้นเครื่อง
กำหนดน้ำหนัก รวมทุกใบ
ไม่เกิน 7 กิโลกรัม

➤ ข้อควรทำ

กรณีกระเป๋าหาย ไม่ไปถึงที่หมายตามกำหนด **ให้ถ่ายรูปกระเป๋าทุกใบ** ไว้ในโทรศัพท์มือถือ เพื่อจ่ายต่อการติดตาม
ควรจัดเตรียม ชุดชั้นในสำรอง เผื่อไว้ในกระเป๋าที่ถือขึ้นเครื่อง

ของที่ต้องเตรียมไว้ในรถ ขณะเดินทาง

ระหว่างเดินทาง ควรมีกระเป๋าหรือเป้ใบเล็ก
ใส่ของจำเป็น หยิบฉวยได้ง่าย ไว้บนรถสักใบ
เพราะกระเป๋าเดินทางใบใหญ่ อาจต้องเก็บไว้ข้างใต้รถ
ไม่สะดวกให้หยิบของระหว่างทาง

1. เสื้อ Jacket สักตัว ไว้กันหนาวบนรถ ผ้าพันคอ หมวก ติดรถไว้ให้หยิบง่าย ๆ เราต้องนั่งรถกันนานหลายชั่วโมง **แอร์บนรถ หนาว และ เย็นมาก** ปรับหรือไม่ได้ ลมแอร์เย็นๆเป่าลงหัวเวลานั่งรถ ระวังไม่สบาย
2. เตรียม power bank , สายชาร์ต
3. Mask หรือ หน้ากากผ้า ป้องกันโควิด ป้องกันฝุ่น ยาสามัญประจำตัว และ ของจำเป็นส่วนตัว อื่น ๆ

บริเวณพระมหาเจดีย์ & ต้นพระศรีมหาโพธิ์

ต้องถอดรองเท้า ภายในบริเวณ พระมหาเจดีย์พุทธคยา และ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ไม่อนุญาตให้ใส่รองเท้าเข้าไป ดังนั้นทุกท่านจะต้องถอดรองเท้าไว้ด้านนอก (สามารถใส่ถุงเท้าได้)

แนะนำว่า ให้เตรียม **ถุงผ้า และ ถุงพลาสติก** ถอดรองเท้าใส่ถุงพลาสติก แล้วเก็บไว้ในถุงผ้า ถ้าวัดกับตัวท่านที่ใส่ถุงเท้า ควรเตรียมถุงเท้าไปหลายๆคู่ แนะนำให้ใส่รองเท้าแตะแบบสวม จะได้ถอดง่ายและใส่ถุงเท้าได้

ข้อห้าม ที่ พระมหาเจดีย์พุทธคยา และ ต้นพระศรีมหาโพธิ์
ห้าม นำโทรศัพท์มือถือ ไอโฟน ไอแพด แท็บเล็ต สายชาร์ต หูฟัง นาฬิกา Smart Watch ทุกยี่ห้อ ทุกรุ่น เข้าไปภายในบริเวณ โดยเด็ดขาด !!

ถ้าต้องการถ่ายรูป ให้เตรียมเป็นกล้องถ่ายรูป และต้องซื้อบัตร **ค่ากล้อง** วันละ 100 รูปี ต่อ กล้อง

เก้าอี้สนาม รถเข็น

สำหรับท่านที่ขาหรือหัวเข่าไม่ค่อยดี และไม่สามารถนั่งกับพื้นได้
ถ้าต้องการเก้าอี้ นั่ง ให้จัดเตรียมกันไปเอง เราไม่มีเตรียมให้

* ท่านที่ใช้รถเข็น ต้องมีคนไปช่วยเข็น
ทางทัวร์ไม่สามารถจัดทีมงานไปเข็นให้ได้

คำเตือนมิจฉาชีพ ที่ พุทธคยา ปัจจุบันนี้ มีมิจฉาชีพ ค่อนข้างเยอะ

- 1) ระหว่างทางจาก โรงแรมที่พัก ไป-กลับ พระมหาเจดีย์พุทธคยา
มีมิจฉาชีพ ล้วงกระเป๋า ให้พึงระวัง โดยเฉพาะเวลาเดิน หรือ นั่งรถสามล้อ โดยลำพัง
- 2) ภายในบริเวณ พระมหาเจดีย์พุทธคยา และ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ มีมิจฉาชีพ ล้วงกระเป๋า
ขโมยกระเป๋า เวลาเรานั่งหลับตา ทำสมาธิหรือสวดมนต์ ให้พึงระวัง อย่าวางกระเป๋าไว้ใกล้ตัว
- 3) ที่ พระมหาเจดีย์พุทธคยา และ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ มีพระสงฆ์และสามเณรปลอม (คนอินเดียแต่ง
กายคล้ายพระสงฆ์หรือสามเณร) เช่น ทำที่เป็นเก็บใบโพธิ์ให้ แล้วมาขอเงินทำบุญ หรือ มาขวนคุย
เพื่อขอเงินทำบุญ ให้พึงระวัง

**โปรดระวัง
มิจฉาชีพ**